

**«6D051000 – Мемлекеттік және жергілікті басқару» бағыты бойынша
PhD философия докторы ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған
«Сақтандыру нарығын реттеу: теория, методология, практика»
тақырыбындағы диссертациялық жұмысына**

АҢДАТПА

ДОСАЛЯНОВ ДАМИР БОЛАТУЛЫ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Отандық сақтандыру нарығында реттеу жүйесі, мемлекет экономикасын реттеу жүйесінің бір бөлігі болып саналады. Соңғы кезге дейін сақтандыру саласын мемлекеттік реттеу, бұл саланы тікелей мемлекеттік басқару деп түсініп келдік. Нарықтық қатынасты реформалау барысында сақтандыру нарығын мемлекеттік реттеу қажеттілігі мен қоса, ондағы өзін өзі реттеу мен тікелей мемлекеттік реттеу элементтері қажет болды. Бүгінгі таңда Қазақстандағы сақтандыру нарығын реттеу институтын түбегейлі қайта қарау кезек күттірмейтін мәселе болып табылады.

Диссертациялық зерттеудің мақсаты: Қазақстандық сақтандыру нарығындағы реттеудің теориялық, әдістемелік және тәжірибелік аспектілерін зерттеу негізінде, Қазақстандағы сақтандыру нарығындағы мемлекеттік механизмдерін жетілдіруге бағытталған ұсыныстар жасау болып табылады.

Зерттеудің ғылыми жаңалықтары. Қазақстандық сақтандыру нарығындағы реттеудің теориялық, әдістемелік және тәжірибелік аспектілерін зерттей келе диссертациялық жұмыста мына жаңалықтарға қол жеткізілді: сақтандыру нарығының қызметтері тереңдетіліп зерттеліп, оның ішінде қорғаныстық, алдын алу (превентивтік) және инвестициялық қызметтері анықталды; ғаламдану кезеңінде сақтандыру нарығын мемлекеттік реттеу рөлінің артқандығы дәлелденді; Қазақстандық сақтандыру нарығына талдау жасалып, дамуының негізгі кемшіліктері анықталынды; Қазақстандағы сақтандыру нарығының сақтандыру активтері, резервтері мен меншікті капиталдың өзгерісінің математикалық модельдеу әдісімен талданып, меншікті капиталдың өзгерісі болжамдалып, меншікті капиталдың мемлекеттік реттеудің негізгі объектісі екені дәлелденді; қазақстандық сақтандыру нарығында мемлекеттік және өзін-өзі реттеу институттарының байланысы анықталып, өзін-өзі реттеу құралдары мен механизмдерін қолдану қажеттігі дәлелденді; Сақтандыруды реттеудің ақпараттық жағынан қамтамасыз етілуін жетілдіру мақсатында ақпараттық базалардың функцияларын кеңейте түсу қажеттілігі негізделді; Интенсивті интеграциялану заманында қазақстандық ұлттық сақтандыру нарығының қорғау механизмдері мен құралдары көрсетілді.

Зерттеу объектісі. Зерттеу объектісі ретінде қазақстандық сақтандыру нарығы және оны қазіргі кездегі мемлекеттік реттеу модельдері тандап алынды.

Зерттеу пәні. Сақтандыру нарығын қалыптастыру және реттеу барысындағы мемлекеттік және қоғамдық институттар арасында орнаған экономикалық қатынастар жүйесі зерттеу пәні болып табылады.

Жұмыстың ғылыми-тәжірибелік маңыздылығы. Жасалған талдаулар нәтижесінде, сақтандыру нарығын реттеудегі мемлекеттік институттардың рөлін арттыру керектігін анықтауда.

Қорғауға ұсынылған негізгі нәтижелер. Ғылыми қорғауға ұсынылған негізгі тұжырымдар:

- Сақтандыру нарығының қызметін терең зерттеу барысында, сақтандырудың құрамы мен қызметін анықтау үшін оның қызметі мен рөлінің экономикалық категория ретіндегі ерекшеліктерін ескеру керектігі дәлелденді.

- Қазіргі экономика кезеңінде бизнестегі қауіптің артуы, әлемдік сақтандыру жүйесінің циклді дамуы, қаржы нарығындағы тұрақсыздық жағдайы, сақтандырушының ірі көлемде шығынға батуы және күрделі сақтандыру өнімдері пайда болуы жағдайында сақтандыру нарығын реттеуде мемлекеттік және өзін-өзі реттеу институттарының рөлі артқандығы дәлелденді.

- Экономикалық конъюктура мен еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының басым бағыттарының өзгерісі және оны іске максималды асыруға байланысты сақтандыру нарығындағы қаржыны бөлу және қайта тарату барысында сақтандыру нарығына мемлекеттік реттеудің маңызы және оның жан жақты анықтамасы кешенді түрде ашып көрсетілді.

- Қазақстандық сақтандыру нарығының дамуының негізгі кемшіліктері анықталып (ерікті сақтандыруға сұраныстың төмендігі, сақтандырушылардың басым бөлігінің капиталының жеткіліксіздігі, нарық сиымдылығының төмендегі, сақтандыру компанияларының төлем қабілеттілігінің төмендігі), сақтандырудың әлсіз дамуының нәтижесінде мемлекеттік институттардың қаржылық реттеу мен әлеуметтік-экономикалық кері эффектілерінің арасындағы байланыстың жеткіліксіздігі анықталды

- Қазақстандағы сақтандыру нарығының сақтандыру активтері, резервтері мен меншікті капиталдың өзгерісінің тәуелділігі математикалық модельдеу әдісімен талданып, меншікті капиталдың өзгерісі болжамдалды.

- Сақтандыруды реттеудің ақпараттық жағынан қамтамасыз етілуін жетілдіру шаралары ұсынылды.